

PETŐFI – KÍNAIUL PETŐFI IN CHINESE

BODNÁR ILDIKÓ¹

*Az írást nagyon kedves volt
tanáromnak, Szathmári István
professzor úrnak ajánlom sok
szeretettel.*

Az írás Petőfi Sándor 1847-ből származó rövid darabjának, a *Szabadság, szerelem!* kezdetű mottóversnek egyik kínai fordításával foglalkozik. A bevezető részekben bemutatja a kínai közönség Petőfi-szeretétét és szól a kínai Petőfi-fordítókról. A magyar versszöveg bemutatása után eredetinek és fordításának párhuzamos elemzése következik. Ennek kapcsán a fordítástudomány (az ún. fordítási műveletek) köréből való fogalmakkal találkozik az olvasó. Érdekes kérdés, hogy a közvetítő nyelv útján megalkotott fordításban hogyan érvényesül az invariáns elem.

Kulcsszavak: votum (fogadalom, kívánság), érzelmi fűtöttség, érzelmek artikulálása, pinjin átírás, fordítástudomány, áthelyezések, explicitáció, szemantikai invariáns

The paper discusses one of the Chinese translations of a short piece written by Sándor Petőfi in 1847, the motto poem beginning with the words *Szabadság, szerelem!* ('Freedom and love!') The introduction presents evidence of the love of Petőfi in the Chinese public and gives an overview of the Chinese translators of the great Hungarian poet. The Hungarian text is followed by the parallel analysis of the original and the translation, relying on the terminology of translatology (transformation processes). It is an interesting question how the invariant element comes through in a translation made with the help of an intermediary language.

Keywords: votum (pledge, wish), emotional intensity, articulation of emotions, pinyin transcription, translatology, transfers, explicitation, semantic invariant

Bevezetés

2013 szeptembere óta – amikor a Miskolci Egyetemen, az országban harmadikként megalakult a Konfuciusz Intézet, és a megalakulás alkalmából egyetemi oktatók számára is indultak kínai nyelvtanfolyamok – nos, azóta magam is tanulom, éspedig egyre fokozódó érdeklődéssel (sőt mi több: szenvedéllyel) a kínai nyelvet. A tanév egyik utolsó kínai óráján valahogyan előkerült Liszt Ferenc és Petőfi Sándor neve. Ekkor eszembe jutott egy régi, bizonytalan és azóta el is felejtett forrásból származó mondat arról, hogy a kínai gyerekek az iskolában nemcsak hogy találkoznak Petőfi nevével, de a *Szabadság, szerelem* című verset kívülről is tudják. Erre az utóbbi állításra visszaemlékezve kérdeztem meg tanárnőnket, Liú Guó Yàn tanárnőt, hogy így van-e. Néhány pillanat múlva – felelet

¹ BODNÁR ILDIKÓ

egyetemi docens

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet

Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék

3515 Miskolc-Egyetemváros

gyanánt – egy fehér A4-es lapon gyönyörű kínai karakterekkel felrajzolva már ott is állt a hatsoros vers egyik kínai fordítása. Igen, Liú laoshi (Liú tanárnő) az élő példa: a kínai kultúra – sőt az iskola is – befogadta Petőfit. Igaz, ott a neve Péiduofén, ami számunkra igazán egzotikusan hangzik.

1. A Szabadság, szerelem! negyvennyolc nyelven

Azon, hogy az 1973 január elsején, Petőfi születésének pontosan a 150. évfordulóján kiadott – és egészen apró, 4x4 cm-es lapokra nyomtatott – miniatűr könyv, a *Votum Petőfianum* (Petőfi fogadalma) a *Szabadság, szerelem!* (voltaképpen cím nélküli) vers 48 nyelvből való közel 120 fordítása közül egy olyan kínai változatot tartalmaz, ami nem egyezik meg a Liú tanárnő által írottal, igazán nem lepődtem meg. Ha a versnek csupán ebben a kicsiny kötetben angolul nyolc, franciául öt, németül pedig tizenhét (!) fordítása is megtalálható, miért ne lehetne kínaiul is több változat. De azért igyekeztem utánanézni a kérdésnek.

2. A kínai fordítások nyomában

Mielőtt hozzáfogtam az eredeti és a Liú tanárnő által leírt fordítás összevetéséhez, kíváncsiságból bekapcsoltam a számítógépet. Az internetes keresőprogramon meglepően sok adat érkezett a címbeli szókapcsolat beírásakor. Az olvasható cikkek százszázalékosan megerősítik valamikori emlékemet. De azt a tényt például, hogy Petőfi verseinek eddigi legteljesebb fordításgyűjteménye is Kínában jelent meg, magam sem tudtam, s valószínűleg csak kevesen ismerik. Ahogyan azt sem sokan tudhatják a sinológusokon kívül, hogy kik is voltak Petőfi verseinek kínai tolmácsai (http://www.ng.hu/Civilizacio/2003/08/Petofi_Sandor_Kina_egyik_legismertebb_kulfoldi_koltoje).

A *Szabadság, szerelem!* kezdetű verset az internetes adatok szerint Bai Mang (1909–1931) és Lu Xun (1881–1936) is lefordították, a minikönyvben egy későbbi, az 1950-es évekből származó fordítás, a Sun Yongé szerepel. A kínai tanárnő leírta változat a Kínában leginkább elterjedt, Bai Mangtól származó fordítás volt. De ismeretes egy későbbi Petőfi-fordító neve is, a Xing Wanshengé, akinek Petőfi-kötete több magyarországi könyvtárban (Országos Idegennyelvi Könyvtár, Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára) is fellelhető. Petőfi kínai fogadtatásáról való ismereteim másik forrása a Tőkei Ferenc és Miklós Pál által írott kínai irodalomtörténet volt (Tőkei–Miklós 1960), amely néhány oldalt a magyar irodalom kínai fogadtatásának is szentel, és külön foglalkozik Petőfi kínai fordítóival. A szerzők ismeretei szerint Lu Xun 1925-ben Petőfi hat versének lefordításával hívta fel többek között Bai Mang figyelmét a költőre. A Petőfi-fordítások hosszabb ideig nem eredetiből, hanem idegen nyelvekből, több esetben németből készültek. Bai Mang például *Alfred Teniers Gedichte von Alexander Petőfi* 1881-es hallei (esetleg valamely későbbi) műfordításkötete alapján dolgozott (Tőkei–Miklós 1960: 203; 227). Ezzel szemben Xing Wansheng, aki az ötvenes években Budapesten tanult magyarul, a magyar eredetiből kiindulva alkothatta meg fordításait. A forradalmár-költő versei komoly visszhangot váltottak ki a kínai közönség körében.

3. Irodalomtörténészek a mottóversről

Petőfi Sándor műveinek új kritikai kiadásában az 5. kötetben találjuk a *Szabadság, szerelem!* című vers szövegét, és a jegyzetek között bukkanunk a mű létrehozásával kapcsolatos információkra. Többek között arra, hogy szemben a Petőfi-kötetekben a vers keletkezésére utalóan szerepeltetett és 1847 óta szinte minden kötetben olvasható *Pest 1847. január 1.* dátummal, a költő csak közvetlenül összegyűjtött versei nyomdába adása előtt illesztette a gyűjtemény élére, tehát valószínűleg nem 1846 legvégén vagy pontosan 1847. január 1-jén keletkezett a kis darab, hanem esetleg később, valamikor január második felében. A kritikai kiadást gondozó Kerényi Ferenc a valószínűsített kései megírást és kötetbe illesztést a cenzúrával hozza kapcsolatba (Kerényi in Petőfi 2008: 555).

Kerényi Ferenc a verset mottóversnek nevezi. Egyéb értékelést nem ad a főként a huszadik század ötvenes-hatvanas éveiben nagy népszerűsége szert tett darabról. Ugyanakkor például Horváth János irodalomtörténész a maga 1922-es, Petőfi munkásságát tárgyaló kötetében egészen negatív értékelést fogalmaz meg: „Jeligének kitűnő, lyrai versnek azonban alig mondható.” Ugyanő igen tömören így foglalja össze a vers tartalmát: „...Benne szerelmét az élet, szabadságát a szerelem becse fölé helyezi.” (Horváth 1922: 372–373).

4. A Petőfi-vers magyarul és kínaiul

A vers sorai:

Petőfi: Szabadság, szerelem!
 Szabadság, szerelem!
 E kettő kell nekem.
 Szerelmemért fölláldozom
 Az életet.
 Szabadságért fölláldozom
 Szerelmemet.

A kínai fordítás szövege Bai Mangnál, a jelek pinjin (pinyin) átírásával (amely viszonylag sok fogódzót ad a kiejtésről, de nem tükrözi azt 100%-osan).

裴多菲: 自由 爱情!
Péiduofén: Zì-yóu ài-qíng!

生 命 诚 可 贵,
 Shēng-mìng chéng kě guì
 爱 情 价 更 高。
 Ài-qíng jià gèng gāo
 若 为 自由 故,
 Ruò wéi zì-yóu gù
 二者 皆 可 抛。
 Èr zhě jiē kě pāo.

A pinjin átírás szövege önállóan és a megközelítő kiejtés pedig a következő:

Zì-yóu ài-qíng!	Cí-jou áj-tyíng!
Shēng-mìng chéng kě guì	Seng-ming cseng kö gui
Ài-qíng jià gèng gāo	Áj-tying dzia geng gao
Ruò wéi zì-yóu gù	Zsuó-vei cí-jou gú
Èrzhě jiē kě pāo .	Arcse dzsié kö pao.

5. A magyar versszövegről

Petőfi verse hat sor terjedelmű. Első és második sora felező vagy másként kétütemű hatos és az első két sor végén A – A rímekkel, azaz páros rímmel találkozunk:

1.	Szabadság, szerelem!	A
2.	E kettő kell nekem.	A

A harmadik és az ötödik sor kétütemű nyolcasai ugyanazt a *fömláldozom* igét rímeltetik össze; a verssorokban a párhuzamos szerkesztés példáját láthatjuk:

3.	Szerelmemért fömláldozom	B
4.	Az életet ,	C
5.	Szabadságért fömláldozom	B
6.	Szerelmemet.	C

Míg az enjambement-t is tartalmazó befejező négy sor egyik rímpárja (B – B) egyszerű szóismétléssel alakul ki, a másikban (C – C) csak az *e* magánhangzókat és a sorvégi *-t* tárgyrágot rímelteti össze tisztán a költő, vagyis gyengébb, asszonánc-szerű összecsengéssel találkozunk. A C – C rímű felsorok ugyancsak négy szótagúak. Ezekben a sorokban a rím��avak a keresztrím képletének megfelelően váltogatják egymást. A teljes ritmus- és rímképlet:

3 / 3	A
3 / 3	A
4 / 4	B
4	C
4 / 4	B
4	C

A versbeli rímek (páros- és keresztrím-párok) és a ritmus (a kétütemű hatos kétütemű nyolcassá bővülése, majd négyszótagú, rímelő felsorokká való rövidülése) a párhuzamok és ellentétek játékával lepnek meg, de ugyanígy párhuzamok jellemzik a tartalmat is.

A versnek nem egyetlen ismétlése a rímelő igepár: a tizenhárom szó közül csak hat szó, azaz az *e kettő kell nekem* sor szavai és az *életet* határozott névelős főnévi tárgy fordul elő mindössze egyszer. Kétszer jelenik meg a változatlan formájú *fömláldozom* ige mellett az egyszer ragtalan, egyszer pedig ragos *szabadság*, és összesen háromszor: egyszer

ragtalanul, kétszer pedig egy-egy eltérő raggal ellátva a *szerelem* főnév, vagyis az összesen tizenhárom szóalakkal mindössze kilenc eltérő lexéma állítható szembe. A főnevek körében az előfordulások és ismétlődések száma fontossági sorrendet is kifejezhetne: 1. a *szerelem*: három előfordulással; 2. a *szabadság*: két előfordulással; 3. az *élet*: egyetlen előfordulással. (A három főnév és a *fömláldozom* ige kulcsszavaknak tekinthetők a versben.) A vers mondanivalója azonban – paradox módon – mégis valami más: *nem a szerelem, hanem a szabadság* az, amiért a költő minden áldozatra képes. Ez a gondolat a mű befejezésében fogalmazódik meg. A Júlia-versek körébe és a szabadságról szóló versek sorába is beletartozó kis darab a költő egyik legszebb vallomása írójának szabadságszeretetről. A vers az 1846-os év olyan költeményeit követően született meg, mint a *Reszket a bokor, mert...* című (és kezdetű) korai Júlia-vers vagy az egy bekövetkező szabadságküzdelem látnoki erejű képeit is felvonultató *Egy gondolat bánt engemet...* kezdetű.

A hangsúlyozottan jelen lévő személyesség az egyes szám első személy ötszöri megjelenésében érhető tetten. Egyszer személyes névmás ragozott alakja: *nekem* (amely a *kell nekem* szó szerkezet révén még hangsúlyosabbá lesz), kétszer igei személyrag: *fömláldozom, fömláldozom*, kétszer egyes szám első személyű birtokos személyrag biztosítja ezt a személyességet: *szerelmémért, szerelmemet*.

A vers a párhuzamos szerkesztés, az ún. gondolatpárhuzam megvalósulásának is egyik remek példája. A versben az ismétlések és a párhuzam mellett a fokozás retorikai eszköze szintén megfigyelhető. Hiszen mi más lenne, mint a fokozás példája a sorpár, amelyben leírja fogadalmát (vagy még inkább: vallomását, sőt hitvallását): szerelméért az életét, ám a szabadságért még a szerelmét is fömláldozza.

A lírai vallomás hőfoka sosem mérhető le azon, hogy mennyire „lángoló” szavak fogalmaznak meg valamit, a jelen vers kulcsszavainak pozitív konnotációja és erős emocionális fűtöttsége azonban kétségtelen. A gondosan kialakítottnak, szándékosan elrendezettnek tűnő – az ihlet pillanatában azonban sokszor egyáltalán nem külön megfontolások, mérlegelések nyomán, hanem a gondolattal együtt születő – forma éppen arra is szolgál, hogy a költő úgy tehessen bármit kimondhatóvá, úgy artikulálhasson érzéseket, érzelmeket és fogalmazhassa meg a benne magában csupán kavargó gondolatokat, hogy leendő olvasója minél könnyebben „vevője” lehessen a költői üzenetnek. A költői műalkotás „szabályos” volta, szerkesztettsége (ld. párhuzamok) és a nyelvtani szabályoknak megfelelő grammatika a költészetben nem áll ellentétben sem valamely pozitív érzelem, sem akár a szívszorító félelem bármely magas fokával. (Németh G. Béla találóan fogalmazta meg Babits *Ősz és tavasz között* című költeménye kapcsán az artikulált halálfélelem gondolatát: „A halál rettenetének tagolatlan kiáltását artikulálta emberi szóvá, műalkotássá. El nem rejtette, el nem tagadta ezzel, de fölébe került, úrrá lett rajta. A költészet egyik ősi küldetését teljesítette általa újra. A rémületet kötötte le értelemmel és erkölccsel alakított emberi szóval.” (Németh 1977: 189–190).) Petőfinék ebben a rövid versében a költőt mindene feláldozására készítő hazaszeretete fogalmazódik meg.

A már idézett Horváth János-i értékelés emiatt is aligha állja meg a helyét. Mind a művészi szerkesztés, mind a mondanivaló, amelyek egyaránt a párhuzamok és ellentétek során át érvényesülnek, illetve bontakoznak ki, a világirodalom miniatűr remekei közé helyezik ezt a verset. A sorok hitelesítőjeként pedig immár 1849 óta, azaz éppen 165 éve ott van a költő élete és halála. Nem véletlenül érezte annyi idegen költő szinte a

kötelességének, a legkorábbiaktól, a verset az 1860-as évektől folyamatosan fordítóktól kezdve napjaink lírikusaiig, hogy megbirkózzanak a sorok idegen nyelvekre ültetésével. Akkor is így van ez, ha a fordítások egy része a kiadó felkérésére, 1971–72-ben jött létre. El lehetne időzni számos korábbi és későbbi fordításnál, a fordítók hosszú sora által párhuzamosan megteremtett német, angol, francia stb. fordításoknál, de térjünk most rá a kínai versre!

6. Az eredeti és a Bai Mang által készített kínai fordítás összehasonlítása

6. 1. Sorok, szavak, szótagok száma

Ahogy az első ránézésre tapasztaljuk, az eredetileg hat sorba tördelt magyar vers öt- (vagy inkább négy-) soros lett, valamint tizenhét szóból áll, ha pedig a kiolvasással is próbálkozunk, az tapasztaljuk, hogy csupán egy helyen, a vastagabban szedett sorvégeken jelenik meg rím.

Ha magyarra visszafordítjuk a fenti sorokat, az alábbi „nyersfordítást” kapjuk:

Szabadság és szerelem
Az élet nagyon értékes
A szerelem még magasztosabb
Ha a szabadságért meghalok
Mind a kettőt fölálldozom.”

A kínai vers ritmusáról nem, szótagszámáról és az említett rímelésről azonban tudok nyilatkozni:

4 (cím)		
5	-	x
5	-	A
5	-	x
5	-	A

A szótagszám-vesztés nem a véletlen műve: a kínai szavak döntő többsége egyetlen szótag vagy legfeljebb két szótagnyi terjedelmű. (Ezeknél jelenik meg az átírásban a kötőjel.) S míg Petőfi versének a *Szabadság, szerelem!* sor nem a címe, hanem a mű szerves részét képező első verssora, addig a kínai fordításban címként válik el a két „megszólított” (Zì-yóu, ài-qíng), s így a vers valójában a 2. sorral kezdődik.

6. 2. A gondolatok „megfeleltetése”

Az *élet* (*shēng-mìng*), amely a magyarban a vers tizedik szava, itt – mint az egyik kulcsszó – egészen előre kerül és a vers indító szava lesz. (Egy-egy szó, sőt akár egy-egy retorikai eszköz *áthelyezésének* a példáira is felfigyelhetünk a kínai fordítás olvasásakor.) Az élet fontosságát egyszerű szavakkal fogalmazza meg az első verssor. A *szerellemmel* (*àiqíng*) indító és – a *gèng* szó révén – melléknévfokozást is tartalmazó második sor arról szól,

hogy a szerelem magasztosabb (magasabb) – *gèng gāo* – értéket képvisel, mint az élet. Ez egyértelműen visszaadja Petőfi gondolatát a szerelemnek az életnél fontosabb voltáról, az életnek a szerelemért való feláldozhatóságáról. A *szabadság* (*zì-yóu*) a kínai versnek a címben előforduló, majd pedig a kilencedik szava. Ha meghal az ember a *szabadságért*, akkor az *életét* és a *szerelmét* is *föláldozza*. Vagyis a kínai fordításban ugyanúgy a *szabadság* képviseli a legfontosabb értéket, mint Petőfi soraiban. Az *élet* szó, láttuk, az eredetinel jóval előbbre került, vele ellentétben a Petőfinél negyedik szóként (és szófajváltással főnévként) szereplő *e kettő* (a kínaiiban: *èrzhě* = mind a kettő) számnév jóval később jelenik meg. Ráadásul a kínai nyelvre való átültetés közepette itt egy kifejtés – ún. *explicitáció* – is történt.

6.3. Átváltási műveletek

Az explicitáció egyike a leggyakrabban alkalmazott fordítói eljárásoknak. A kínai versváltozatban a *Szerelmemért fölálldozom az életet* sornak Az *élet nagyon értékes, a szerelem még magasztosabb* sorpár felel meg. Petőfinél a szabadságért a szerelem áldoztatik föl, s csak ezen keresztül (mintegy abban benne foglaltatva az élet), itt, a kínai versfordításban a *mind a kettőt fölálldozom* sor a korábbiakban konkrétan megnevezett *életre* és *szerelemre* vonatkozik, vagyis ha a szabadságért áldozza az életét a költő, akkor mind a kettőt: a szerelmét és az életét is föláldozza. Viszont az eredeti magyar vers nem tartalmaz „Az élet nagyon értékes”-nek megfeleltethető sort, ez a kijelentés, mondhatjuk, a magától értetődő dolgok világába tartozik. Ebben az érdekes eltérésben mutatkozik meg a korábbiakban említett explicitáció elve, jelen esetben egy magyarázó sor beszúrása révén (ld. Klaudy–Simigné 1996: 24). De szerepelnek a kínai változatban további, a fordítástudományban szintén sokszor emlegetett s részben a lexikai, részben pedig a grammatikai *átváltási műveletek* körébe sorolt megoldások is, így például szemantikai cserék, szóbetoldások, illetve sorrendi áthelyezések. Szemantikai cserének (akár konkretizálásnak is) értelmezhető a magyar versben ismétlődő *fölálldozom* egyikének az elhagyása és helyette az itt szinonimájának nevezhető *gù* (meghalni) ige alkalmazása (ld. Klaudy–Simigné 1996: 70–71; 34–35). A betoldást az *élet* és a *szerelem* szavakat kísérő egy-egy melléknévi állítmány: a *guì* (értékes) és a *gāo* (magasztos) szerepeltetése jelenti; a sorpár ezen betoldásai is részei a már említett explicitációnak vagy kifejtésnek.

A grammatikai átváltási műveletek körébe tartozó sorrendi változtatások és cserék (ezekről ld. Klaudy–Simigné 1996:140; 150) egy részére már rámutattam. De nem csak egyes szavak, hanem retorikai eszközök is jelenhetnek meg az eredetitől eltérő elhelyezésben. Így a Petőfi-versben elemzett párhuzamos szerkesztés szintén más helyen: nem az utolsó sorpárban, hanem már az első sorokban felbukkan. Párhuzam, valamint – a magyar eredetiben szereplőkhöz hasonlóan – fokozás is kifejeződik a kínai sorokban. A magyar verséhez hasonló a befejező sorpár logikája. A *fölálldozom* ige a magyarban egyrészt valóban a halálra utal (*fölálldozom az életet* = meghalok szerelmemért), másrészt arra, hogy a szabadságért semmit nem elég drága föláldozni, még az eddig a legdrágábbnak tűnő szerelmet sem (amely pedig az életemnél is drágább). A kínai nyelvű sorok ugyancsak egyértelműen (és a magyar soroknál konkrétabb formában) fogalmazzák meg, hogy a *szabadságért halva életemet és szerelmemet is fölálldozom*.

Elérkeztünk elemzésünk végére, valamint egyúttal a műfordítások témakörének egyik legnehezebb kérdéséhez, az invariancia, azaz az azonosság – illetve a nem azonosság – kérdésköréhez. Úgy gondoljuk, hogy a formai eltérések ellenére a kínai fordítás által közvetített tartalmat azonosnak, invariánsnak tekinthetjük. Az invariancia-kérdés lényegre törő megfogalmazását találjuk egyébként Anton Popovič *A műfordítás elmélete* című könyvének *Mi módosul a műfordításban?* címet viselő alfejezetében (Popovič 1980: 140–148), illetve a könyv lexikon-részének *szöveginvariancia*, *szöveginvariáns* szócikkeiben. Az utóbbiakból idézek: „A *szöveginvariancia* az elemek szemantikai invarianciája, azonossága az eredeti szövegben és a fordításban; *szöveginvariancia*: a szöveg invariáns magvát az állandó, alapvető, változatlan szemantikai elemek alkotják, ...a változtatások az alapjelentést nem érintik, csak a forma szintjén változik meg a szöveg” (Popovič 1980: 318).

Könnyen elképzelhető, hogy a vers felépítésének Petőfi soraitól való eltérései a közvetítő nyelven megalkotott szöveg szerkesztését tükrözik, mivel azonban a szakirodalomban említett 1881-ben megjelent német fordítás nem áll rendelkezésemre, erről nem tudhatok felelősen nyilatkozni.

Összegzés

A jelzett hasonlóságoknak köszönhetően – a több eltérő megoldást is mutató elrendezés és szöveggé formálás ellenére – a kínai fordítás, úgy tűnik, vissza tudta adni az eredeti vers mondanivalóját. Petőfi soraiban a költő készen áll arra, hogy *szerelméért az életét, a szabadságért pedig a szerelmét is föláldozza*. A kínai változatban: *Ha a szabadságért meghalok / Mind a kettőt föláldozom*. Azaz a szabadságért a szerelmét és az életet is kész föláldozni. Jól példázza ez a kis vers azt, hogy viszonylag sok változtatás (az említett sorrendi cserék vagy áthelyezések, a szemantikai cserék, nem utolsósorban pedig az explicitáció) nyomán is elfogadhatjuk (és kétség kívül el is fogadjuk) az itt bemutatott, Bai Mang által létrehozott kínai szöveget a Petőfi-vers megfelelőjének. Eközben természetesen továbbra is gondolkodhatunk azon, hogy egy-egy műfordítás esetén mi is tekinthető invariánsnak.

Irodalom

- Horváth János 1922. *Petőfi Sándor*. Budapest: Pallas.
 Kerényi Ferenc 2008. Jegyzetek. In: *Petőfi Sándor összes művei. Költemények 1847*. Kritikai kiadás 5. Budapest: Akadémiai Kiadó.
 Klaudy Kinga–Simigné Fenyő Sarolta 1996. *Angol–magyar fordítástechnika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
 Németh G. Béla 1977. *11 vers*. Budapest: Tankönyvkiadó.
 Popovič, Anton 1980. *A műfordítás elmélete*. Bratislava: Madách Kiadó.
 Tőkei Ferenc–Miklós Pál 1960. *A kínai irodalom rövid története*. Budapest: Gondolat.
 Petőfi Sándor 1973. *Votum Petőfianum*. Budapest: Kossuth Kiadó.

Internetes forrás

http://www.ng.hu/Civilizacio/2003/08/Petofi_Sandor_Kina_egyik_legismertebb_kulfoldi_koltoje